

METODOLOGIJA BIBLIJSKOG PRIJEVODA

Međunarodni znanstveni skup bibličara
u sklopu provedbe istraživačkog znanstvenog projekta
„Egzegetski instrumentarij Novoga zavjeta“

Zagreb, 15. - 16. studenoga 2024.

KBF, dvorana I, Vlaška 38

Organizator: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Suorganizatori: Teološki fakultet Univerze u Ljubljani

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu

Pravoslavni bogoslovski fakultet „Sveti Kliment Ohridski“, Skopje

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

u sklopu provedbe
istraživačkog znanstvenog projekta
„Egzegetski instrumentarij Novoga zavjeta“

te u suorganizaciji s

Katoličkim bogoslovnim fakultetom
Univerziteta u Sarajevu,
Teološkim fakultetom Univerze u Ljubljani
i
Pravoslavnim bogoslovskim fakultetom
„Sveti Kliment Ohridski“, Skopje

organizira

Međunarodni znanstveni skup bibličara

Metodologija biblijskog prijevoda

(Zagreb, 15. - 16. studenoga 2024.)

Petak, 15. studenoga

15.00 Otvaranje simpozija

15.10 Marco ZAPPELLA

Verso una traduzione interlineare del Nuovo Testamento in greco. Presupposti ermeneutici e sfide operative

16.20 Pauza

16.45 Zrinka JELASKA

Između jezika i svrhe (hrvatskih) biblijskih prijevoda

Darko TOMAŠEVIĆ

Prijevod pojmova povezanih sa svakodnevnim životom (zanati, društvene i religijske službe, poljoprivreda, trgovina...)

Anđelo MALY

„Najposlije, ričući kupio jaje“ ili o prijevodu novozavjetnih hapax legomena

Miljenka GRGIĆ

Pledoaje za očuvanje ljudske slabosti Božjih riječi

18.00 Pauza

18.20 Ivan MAJIĆ

Paradoksi u prijevodu – analiza Pavlovih paradoksalnih izraza u hrvatskim prijevodima Biblije

Silvana FUŽINATO

Prijevod imena osoba Novoga zavjeta

Bruna VELČIĆ

Inkluzivni jezik u prijevodima Svetoga pisma

Mario CIFRAK

Pavlov stil govora. Sintaksa Gal 2,1-10

19.30 Rasprava

Subota, 16. studenoga

8.30

Nada BABIĆ

Velika i mala početna slova u biblijskim tekstovima

Božidar MRAKOVČIĆ

Upotreba i prijevod grčkih glagolskih vremena u Matejevom evanđelju. Izabrani primjeri, analiza novijih hrvatskih prijevoda i prijedlozi prijevoda

Ivan BENAKOVIĆ

Prijevod naziva kamenja, minerala i metala u Novom zavjetu. Primjeri iz Knjige Otkrivenja

Stipo KLJAJIĆ

Prijevod naziva mjera za vrijeme i dužinu

Arkadiusz KRASICKI

Glagoli emocija i kognitivni glagoli u prijevodima Ivanova evanđelja na poljski i hrvatski jezik

10.00

Pauza

10.20

Ivan LOVRIĆ

Prevođenje Biblije kao književnog djela na primjerima iz sinoptičke tradicije

Dubravko TURALIJA

Arameizmi u Bibliji

Tomislav ZEČEVIĆ

Prijevod čestica – primjer ἄρα οὕτως

Đurica PARDON

Zemljo, zemljo, zemljo, poslušaj riječ Jahvinu (Jr 22,29). Problematika prevođenja istoznačnica, sličnoznačnica i bliskoznačnica s posebnim osvrtom na prijevode pojma „zemlja“

Taras BARŠČEVSKI

Teološke pretpostavke i prevoditeljske kompetencije za biblijski prijevod

11.10

Pauza

12.10

Nataša PAVLOVIĆ

Suvremene teorije prevođenja kao okvir za biblijsko prevođenje

12.40

Rasprava

Završetak

Dr. sc. Marco ZAPPELLA
Roma, Italia

**VERSO UNA TRADUZIONE INTERLINEARE
DEL NUOVO TESTAMENTO IN GRECO.
PRESUPPOSTI ERMENEUTICI E SFIDE OPERATIVE**

Il punto di partenza sarà una riflessione sulle premesse (e le presunzioni) ermeneutiche che una traduzione (di qualunque tipo) della Parola-di-Dio-scritta implica, vedendole in atto nei racconti sorti attorno alla versione in greco della *Tôrâ* ebraica. In un secondo momento, sulla base di esempi storici e dell'esperienza dei progetti editoriali delle Edizioni San Paolo (*Nuovo Testamento interlineare, Bibbia ebraica interlineare*) si mostreranno le sfide operative a cui simili imprese editoriali vanno incontro.

Parole chiave: Ermeneutica; Storia dell'esegesi; Nuovo Testamento; Traduzioni interlineari

TOWARDS AN INTERLINEAR TRANSLATION OF THE NEW TESTAMENT IN GREEK: HERMENEUTICAL PRESUPPOSITIONS AND PRACTICAL CHALLENGES

The starting point of the lecture will be a reflection on the hermeneutical premises and assumptions inherent in any translation of the written Word of God. The following step will be to examine these within the narratives surrounding the Greek translation of the Hebrew Tôrâ. Subsequently, based on historical examples and the editorial projects of Edizioni San Paolo (Interlinear New Testament, Interlinear Hebrew Bible), the operational challenges encountered by such editorial undertakings will be presented.

Keywords: Hermeneutics; History of Exegesis; New Testament; Interlinear Translations

Prof. dr. sc. Nataša PAVLOVIĆ
Odsjek za anglistiku
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
natholdet1@gmail.com

SUVREMENE TEORIJE PREVOĐENJA KAO OKVIR ZA BIBLIJSKO PREVOĐENJE

Znanost o prevođenju razvija se kao zasebno interdisciplinarno područje od sredine 20. stoljeća, a danas obuhvaća brojne teorijske pristupe i metode. U njezinu ranom razvoju važnu je ulogu imao američki lingvist i voditelj projekata biblijskih prijevoda na brojne svjetske jezike Eugene Nida, čiji je pristup prevođenju, osobito pojam dinamične ekvivalencije, postavio temelje suvremenom biblijskom prevođenju te snažno utjecao na prijevode Biblije do današnjih dana. Međutim, novije teorije prevođenja – teorija skoposa, deskriptivna znanost o prevođenju, polisistemska teorija, sociokognitivne teorije, teorije nastale u okvirima kulturnih i postkolonijalnih studija – ostavile su nešto manji trag u području biblijskog prevođenja. U ovome izlaganju pokušat će se pokazati mogu li i na koji način spoznaje suvremenih teorija prevođenja doprinijeti biblijskome prevođenju i proučavanju biblijskih prijevoda. Ukazat će se na ključne uvide tih teorija koji bi mogli biti korisni kako proučavateljima biblijskih prijevoda tako i prevoditeljima.

Ključne riječi: znanost o prevođenju, teorija prevođenja, biblijsko prevođenje

CONTEMPORARY TRANSLATION THEORIES AND THEIR POTENTIAL TO INFORM BIBLE TRANSLATION

Translation Studies has emerged as a dedicated interdisciplinary field since the mid-20th century, and today it encompasses numerous theoretical approaches and methods. A key role in its early development was played by the US linguist Eugene Nida, who coordinated Bible translation projects in numerous languages around the world. Nida's approach to translation, in particular his concept of dynamic equivalence, laid foundations for Bible translation scholarship, exerting a strong impact on Bible translations to this day. On the other hand, more recent translation theories, such as skopos theory, descriptive translation studies, polysystem theory, sociocognitive theories, cultural and postcolonial theories, have played a less prominent role in the field of Bible translation. This talk will address the question of whether and to what extent the insights of contemporary translation theories may inform the practice of, and research on, Bible translation. Some key theoretical contributions will be presented which may be of interest to Bible translation scholars as well as translators.

Keywords: Translation Studies, translation theory, Bible translation

VELIKA I MALA POČETNA SLOVA U BIBLIJSKIM TEKSTOVIMA

U ovomu je radu riječ o razlozima pisanja velikoga početnoga slova u biblijskim knjigama, i to u općim imenicama koje nisu vlastita imena te posvojnim pridjevima neizvedenima od osobnih imena, prezimena i etnika.

Čini se da je u Starome zavjetu veći broj dvočlanih imena: u nekima je veliko početno slovo samo na prvoj riječi, u drugima na objema riječima. U Novome su zavjetu primjeri uvelike drugačiji od onih u Starome, ne samo po broju riječi u imenu nego i po vrsti riječi jer se u imenima uz imenice i pridjeve nalaze i glagoli, zamjenice, prijedlozi te veznici.

U svim trima novijim hrvatskim pravopisnim priručnicima naslovljenima *Hrvatski pravopis*, u poglavljima o pisanju vlastitih imena velikim početnim slovom postoje nemale razlike u pisanju višočlanih imena.

Kako su biblijski tekstovi u temeljima hrvatske pismenosti, književnosti i uljudbe, smjelo bi se očekivati da su se pomnije trebala navesti imena koja se odnose na Boga.

Ključne riječi: velika početna slova, vlastita imena, posvojni pridjevi, višočlana imena

CAPITALIZATION IN BIBLICAL TEXTS

This study examines the rationale behind the capitalization of initial letters in biblical books, specifically regarding common nouns that are not proper names and possessive adjectives not derived from personal names, surnames, or ethnonyms.

The Old Testament seems to exhibit a higher frequency of compound names, with some having only the first word capitalized, while others capitalize both words. In the New Testament, examples diverge markedly from those in the Old Testament, not only in the number of words per name but also in the types of words used, as nouns and adjectives appear alongside verbs, pronouns, prepositions, and conjunctions.

In all three recent Croatian orthographic manuals titled *Hrvatski pravopis*, significant variations are found in the guidelines for capitalizing multi-word names. Given that biblical texts form the foundation of Croatian literacy, literature, and culture, a more meticulous approach might be anticipated in delineating names that reference God.

Keywords: capitalization, proper names, possessive adjectives, compound names

TEOLOŠKE PRETPOSTAVKE I PREVODITELJSKE KOMPETENCIJE ZA BIBLIJSKI PRIJEVOD

Zadaća koja stoji pred prevoditeljem Svetoga pisma nadilazi u velikoj mjeri zadatke koji stoje pred prevoditeljem klasičnih autora ili modernih pisaca. Osim što mora prenijeti značenje pojedinih riječi i pojmova, gramatiku i sintaksu, stil i ton, te posebno doslovni i duhovni smisao, prevoditelj mora prevesti i Riječ Božju, koja je živa i djelotvorna (usp. Heb 4,12) i ne može biti okovana (usp. 2 Tim 2,9). Osim toga, ta Riječ je živa osoba – Isus Krist – koji poziva i poučava, razotkriva misli srca, sudi po istini, oživljava i spašava. To znači da prevoditelj Svetoga pisma mora prevesti ne samo tekst koji nosi obilježja svoje povijesti, autora i naslovnika kojima se obraća, te odražava kulturu i mentalitet unutar kojih je nastao. Takav tekst pokazuje jezična ograničenja, ali i dubinu značenja koja nadilazi pojedine riječi. Prevoditelj nadasve mora kroz novi tekst, na razumljivom i dostupnom jeziku, omogućiti susret današnjeg čovjeka sa živom Riječju – Isusom Kristom, kako bi sam mogao čuti i spoznati Riječ spasenja (usp. Iv 4,42; Dj 13,26) i povjerovati u Jedinorođenca u Očevu krilu, koji ga je objavio (usp. Iv 1,18). Takav prijevod zahtijeva puno više od poznavanja jezika, tehnika prijevoda, egzegeze, pa čak i [biblijske] teologije jer mora današnjem čovjeku ponuditi ne samo smisao riječi nego i samu živu Riječ. Postavlja se pitanje: tko može prevoditi Sveto pismo i kakve jezične, kulturološke, egzegetske, pastoralne, teološke i duhovne kompetencije mora posjedovati prevoditelj kako bi mogao čitati i tumačiti Sveto pismo u istom Duhu u kojem je napisano (usp. Dei Verbum, br. 12) te prevesti Božansku riječ koja se uistinu izriče u ljudskim riječima (usp. Verbum Domini, br. 11).

Ključne riječi: biblijski prijevod, prevoditeljske kompetencije, bukvalni smisao, duhovni smisao.

THEOLOGICAL PRESUPPOSITIONS AND TRANSLATIONAL COMPETENCIES FOR BIBLICAL TRANSLATION

The task of a translator of Sacred Scripture far surpasses the responsibilities of those translating classical or modern texts. Beyond conveying the meaning of individual words and concepts, grammar and syntax, style and tone—and, especially, the literal and spiritual senses—the biblical translator must translate the Word of God itself, which is “living and active” (cf. Heb 4:12) and “not bound” (cf. 2 Tim 2:9). Furthermore, this Word is a living person—Jesus Christ—who calls and instructs, reveals the thoughts of the heart, judges in truth, enlivens, and saves. This implies that the translator of Sacred Scripture must not only render a text bearing the historical, authorial, and cultural marks of its original audience but must also reveal a depth of meaning beyond the literal words. This requires a translator capable of creating a pathway through which today’s reader may encounter the living Word—Jesus Christ—in accessible and understandable language, so they might hear and comprehend the Word of salvation (cf. Jn 4:42; Acts 13:26) and come to believe in the Only Begotten Son, who has made the Father known (cf. Jn 1:18).

Such a translation demands far more than linguistic expertise, translation techniques, exegesis, or even [biblical] theology; it requires conveying not merely the meaning of words but the very presence of the living Word itself. This raises a critical question: who is equipped to translate Sacred Scripture, and what linguistic, cultural, exegetical, pastoral, theological, and spiritual competencies must a translator possess to read and interpret the Scriptures “in the same Spirit in which they were written” (Dei Verbum, no. 12) and to translate the Divine Word, which is truly spoken in human language (cf. Verbum Domini, no. 11)?

Keywords: biblical translation, translational competencies, literal sense, spiritual sense.

**PRIJEVOD NAZIVA KAMENJA,
MINERALA I METALA U NOVOM ZAVJETU.
PRIMJERI IZ KNJIGE OTKRIVENJA**

U ovome radu autoru je cilj prikazati načine prevođenja grčkih riječi u Novom zavjetu koje se koriste za opis minerala, kamenja i metala. Budući da je Novi zavjet pisan u različitim povijesnim periodima, u pozadini novozavjetnih spisa se mogu pronaći različiti obrisi povijesnih epoha i shodno tome tumačenja stvorene stvarnosti, autor nastoji prodrijeti u misao novozavjetnih pisaca koji pri opisu materijalne stvarnosti koriste određene pojmove koji su u svom tada rimskom svijetu bili poznati. Još konkretnije, u radu se nastoji na primjerima iz Knjige Otkrivenja gdje se pisac služi raznim pojmovima za prikaz neopisivosti novoga grada Jeruzalema ukazati na razloge takve uporabe navedenih pojmova te time ponuditi načine kako iste pojmove za opis materijala poput kamenja, minerala i kovi- na prevesti na najbolji mogući način na hrvatski jezik.

Novi Jeruzalem u Otk 21, 18-21 prikazan je na fascinantan način, a prilikom opisa autoru u mnogome pomažu grčki izrazi kojima opisuje temelje toga novoga grada. Adekvatan prijevod istih pojmova uvelike može pomoći i u što boljoj egzegetsko-teološkoj analizi istog biblijskog odlomka, a onda i u tumačenje cjelokupne Knjige Otkrivenja.

Metodologija kojom se služi autor u svome radu je leksičko-semantička analiza grčkog teksta Knjige Otkrivenja u svjetlu grčko-rimske literature koja koristi iste pojmove za prikaz građevnih materijala kojima su se graditelji služili u izradi svojih velebnih djela. Uz poznavanje leksika autor je također svjestan i činjenice kako se pojedini pojmovi koje analizira trebaju tumačiti i u danom kontekstu Otkrivenja te stoga dio svoje analize posvećuje i prikazu konteksta samog biblijskog odlomka. Sve pak iz razloga što se autor ovoga rada vodi tezatog bibličara i lingviste Jamesa Barra da pojedini pojmovi svoje istinsko značenje dobivaju tek u kontekstu uporabe u točno

TRANSLATION OF THE TERMS FOR STONES, MINERALS, AND METALS IN THE NEW TESTAMENT: EXAMPLES FROM THE BOOK OF REVELATION

The aim of this paper is to explore the methods of translating Greek terms in the New Testament used to describe minerals, stones, and metals. As the New Testament was written across various historical periods, the background of these writings reflects different historical eras and, consequently, interpretations of created reality. The author seeks to delve into the thinking of the New Testament writers who use specific terms to describe material reality, terms that were familiar in their Roman world at the time. More specifically, the study examines examples from the Book of Revelation, where the author uses various terms to depict the indescribable nature of the new city of Jerusalem, seeking to understand the reasons behind the use of these terms and to propose the best possible ways to translate them into Croatian.

The New Jerusalem in Rev 21:18-21 is depicted in a fascinating manner, with Greek expressions assisting the author greatly in describing the foundations of this new city. An adequate translation of these terms can significantly aid in the exegetical and theological analysis of this biblical passage and the interpretation of the entire Book of Revelation.

The methodology employed in this study is a lexical-semantic analysis of the Greek text of Revelation, viewed in the light of Greco-Roman literature that uses similar terms to describe building materials used in the construction of magnificent structures. Alongside lexical knowledge, the author is also aware that the terms analyzed must be interpreted within the context of Revelation itself, dedicating a portion of the analysis to the context of the biblical passage. This approach aligns with the thesis of the well-known biblical scholar and linguist James Barr, who argued that words gain their true meaning only in the context of a specific passage, and that meaning is not inherent

određenom odlomku te da značenje ne nose sami u sebi. Istu tezu autor u svojoj analizi želi također podvrgnuti analizi jer se na taj način uvelike stvara egzegetski instrumentarij za interlinearni prijevod Novog zavjeta na bilo koji suvremeni jezik pa tako i na hrvatski.

Ključne riječi: Minerali, kamenje, metali, Novi zavjet, Otkrivenje, semantičko značenje, prijevod

to the words themselves. The author aims to apply this thesis in the analysis, as it greatly enhances the exegetical toolkit for interlinear translation of the New Testament into any contemporary language, including Croatian.

Keywords: Minerals, stones, metals, New Testament, Revelation, semantic meaning, translation

Prof. dr. sc. Mario CIFRAK
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mario.cifrak@kbf.unizg.hr

PAVLOV STIL GOVORA. SINTAKSA GAL 2,1-10

Pavlov grčki jezik je sofisticirani kolokvijalni jezik koine, prošaran stilskim elementima iz Septuaginte i tradicije sinagoge na grčkom govornom području. Sintaksa Pavlovih poslanica otkriva utjecaj govornog jezika. Te sintaktičke osobitosti ovaj rad pokazuje na primjeru Gal 2,1-10. Ovdje imamo pred sobom komad živahnog emocionalnog govora. Nije riječ o tek uređenom svakodnevnom govoru, već o dobro osmišljenom govoru govornika koji ne gubi lako nit, već ju čvrsto drži u ruci uz dva prekida, parentezom u r. 8 i dvostrukom apozicijom u r. 9, i zatim ju retorički učinkovito zatvara.

Ključne riječi: Poslanica Galaćanima, sintaksa, prijevod.

PAUL'S SPEAKING STYLE: SYNTAX OF GALATIANS 2:1–10

Paul's Greek is a sophisticated colloquial form of Koine, interwoven with stylistic elements from the Septuagint and the synagogue tradition within Greek-speaking regions. The syntax of Paul's letters reveals a significant influence of spoken language. This paper examines these syntactical features using Galatians 2:1–10 as a case study. Here, we encounter a piece of vibrant and emotional discourse. This is not merely an example of polished everyday speech; rather, it is a carefully crafted speech by a speaker who holds his train of thought firmly, with only two interruptions—a parenthesis in verse 8 and a double apposition in verse 9—before concluding it with rhetorical effectiveness.

Keywords: Epistle to the Galatians, syntax, translations.

Izv. prof. dr. sc. Silvana FUŽINATO
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
fuzinatosilvana@gmail.com

PRIJEVOD IMENA OSOBA NOVOGA ZAVJETA

U predavanju će se predstaviti najznačajniji statistički podaci popisa imena osoba Novoga zavjeta (imena koja se u Novome zavjetu pojavljuju samo jednom, odnos muških i ženskih imena, itd.) ukazujući na neke od poteškoća prijevoda Duda-Fučak kao što su transliteracija imena, prijevod imena, upotreba odnosnih pridjeva, određivanje imena u nominativu itd.

Ključne riječi: prijevod, Duda-Fučak, imena osoba, Novi zavjet, prijevod

TRANSLATION OF THE NAMES OF PERSONS OF THE NEW TESTAMENT

The lecture will present the most significant statistical data of the list of names of people in the New Testament (names that appear only once in the New Testament, the ratio of male and female names, etc.) pointing out some of the difficulties of the Duda-Fučák translation, such as transliteration of names, translation of names, the use of relevant adjectives, determining the name in the nominative case, etc.

Keywords: translation, Duda-Fučák, names of persons, New Testament, translation

Doc. dr. sc. Miljenka GRGIĆ
Katedra Svetoga pisma Staroga zavjeta
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
gmiljenka@gmail.com

PLEDOAJE ZA OČUVANJE LJUDSKE SLABOSTI BOŽJIH RIJEČI

Izlaganje se usredotočuje na prevođenje biblijskih tekstova u kojima se uočava ljudska slabost (usp. DV 13), to jest, onih Božjih riječi koje su nejasne, banalne, brutalne, sablažnjive ili teološki sporne. Izlaganje problematizira standardni pristup koji negativno promatra ljudsku slabost Božjih riječi i u prijevodu je nastoji otkloniti: nejasnoće protumačiti, banalnosti dotjerati, brutalnosti ublažiti, sablazni odstraniti, teologiju ažurirati. Konkretnim primjerima ukazuje se na opasnosti takvih interpretacijskih prijevoda, lingvističkih dotjerivanja i teoloških ispravljanja, te se umjesto negativnog predlaže pozitivan pristup ljudskoj slabosti Božjih riječi. Na tragu Konstitucije Dei Verbum, koja afirmira ljudski govor Pisma (DV 11-12) i uspoređuje „ljudske jezike“ Pisma i „slabo ljudsko tijelo“ Vječne Riječi (DV 13) te razlikuje zadaću tumača koji utvrđuje istinu Pisma (DV 12) od zadaće prevoditelja koji producira „prikladan i točan prijevod“ (DV 22, 25), kod prevođenja se zagovara literarna vjernost Božjim riječima i očuvanje njihove ljudske slabosti.

Ključne riječi: Dei Verbum, biblijski prijevod, biblizam, Božje riječi, ljudska slabost

A PLAIDOYER FOR THE CONSERVATION OF THE HUMAN WEAKNESS OF GOD'S WORDS

The lecture focuses on the translation of biblical texts which display human weakness (cf. DV 13), that is, those divine words that are unclear, banal, brutal, scandalous or theologically difficult. The lecture questions the standard approach which perceives the human weakness of divine words negatively and tries to eliminate it in the translation, that is, to interpret ambiguities, refine banalities, soften brutalities, remove scandalous aspects, update theology. The dangers of such interpretive translations, linguistic adjustments and theological corrections are indicated and illustrated, and a positive approach to the human weakness of divine words is proposed instead. Following the Constitution Dei Verbum, which affirms theologically the human speech of the Scripture (DV 11-12) and compares the „human languages“ of the Scripture to the „weak human body“ of the Eternal Word (DV 13), and which distinguishes the task of the interpreter who explores the truth of the Scripture (DV 12) from the task of the translator who produces an „appropriate and accurate translation“ (DV 22, 25), in the translation it is advocated literary fidelity to divine words and conservation of their human weakness.

Key words: Dei Verbum, biblical translation, biblicism, divine words, human weakness

Dr. sc. Zrinka JELASKA, sveuč. profesor u miru
voditeljica Odjela za hrvatski kao ini jezik
Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
zjelaska@yahoo.com

IZMEĐU JEZIKA I SVRHE (HRVATSKIH) BIBLIJSKIH PRIJEVODA

Postavši kršćanima, mnogi su narodi susretali Riječ Božju isključivo u prijevodima. Jezik svih biblijskih prijevoda, osim prevoditeljskim odabirom, određen je svrhom, vremenom, prostorom, ali i društvenim okolnostima. Osim što točnijega prenošenja sadržaja iz izvornika biblijski prijevodi imaju i različite druge uloge, od kojih se poneke mogu i donekle suprotstavljati: da budu razumljivi govornicima kojima su namijenjeni, ali ne prekrivajući dubinu i slojevitost sadržaja, da biblijski i jezično odgajaju, da vrsnoćom jezika dostojno iskazuju sadržaj itd.

Nakon dva ina jezika, latinskoga dostupnoga obrazovanima i bliskosrodnoga pa donekle razumljivoga starocrkvenoslavenskoga, hrvatski su govornici primali biblijske tekstove prevedene na različite hrvatske idiome počevši od najstarijega hrvatskoga književnoga jezika - hrvatskoga crkvenoslavenskoga. U radu će se na odabranim primjerima pokazati način kako grade značenje istih biblijskih mjesta, ali i odnos prema hrvatskomu jeziku uključenih projektnih prijevoda: jednoga iz 17. stoljeća (Kašić), dva iz 19. st. (Katančić, Škarić), četiri iz 20. st. (Šarić, Rupčić, Duda-Fučak, Raspudić) i jednoga iz 21. st. (HBD).

Ključne riječi: biblijski prijevodi, hrvatski jezik, semantika, svrha biblijskih prijevoda

BETWEEN LANGUAGE AND PURPOSE OF (CROATIAN) BIBLE TRANSLATIONS

Becoming Christians, many nations encountered the Word of God exclusively in translations. The language of all Bible translations, apart from the translator's choice, is determined by purpose, time, space, as well as social circumstances. In addition to assuring the most accurate transmission of the content from the original, biblical translations have various other missions, some of which may even be somewhat contradictory: to be understandable to the speakers for whom they are intended, but at the same time not to cover the layering, i.e. the depth of the original which needs interpretation, to educate their readers biblically and linguistically, to provide a dignified quality of each goal language, etc.

After two languages, Latin accessible to the educated and the closely related and somewhat comprehensible Old Church Slavonic, Croatian speakers received biblical texts translated into various Croatian idioms starting with the oldest Croatian literary language - Croatian Church Slavonic. They may differ in the choice of words and grammatical means they use. The paper will use selected examples of the translations included in the project: one from the 17th century (Kašić), two from the 19th century (Katančić, Škarić), four from the 20 century (Šarić, Rupčić, Duda-Fučak, Raspudić) and one from the 21st century (HBD) to show how they construct the meaning of the same biblical passages, but also how they relate to the Croatian language.

Keywords: Biblical translations, their purpose, Croatian language, semantics

PRIJEVOD NAZIVA MJERA ZA VRIJEME I DUŽINU

Mjere za vrijeme i dužinu u Novom zavjetu ukazuju na vrijednosti koje su bile razumljive novozavjetnim autorima te njihovim naslovnici. Prijevod tih mjera zahtjeva posebnu pažnju s obzirom na to da je za neke jedinice mjera teško utvrditi njihovu točnu vrijednost. Ponekad ove jedinice mogu imati samo približnu vrijednost ili simboličko značenje.

U članku će biti analizirane sve reference na mjere u Novom zavjetu, definirane njihove apsolutne vrijednosti te uspoređeni njihovi prijevodi na hrvatski jezik. Osim sistematizacije svih mjernih jedinica u Novom zavjetu, uzet će se u obzir i metodološki zahtjevi novog interlinearnog prijevoda. Na temelju egzegeze pojedinih odlomaka, bit će ponuđeni konkretni prijedlozi prijevoda za svaku referencu na mjere s ciljem uspostavljanja točnog iznosa, približne vrijednosti ili simboličkog značenja.

Ključne riječi: biblijski prijevodi; mjere za vrijeme; mjere za dužinu; interlinearni prijevod.

TRANSLATION OF TERMS FOR UNITS OF TIME AND LENGTH

Measures of time and length in the New Testament reflect values that were understandable to the New Testament authors and their intended audience. Translating these measures requires particular attention, since it can be difficult to determine the precise value of certain units of measure. At times, these units may carry only an approximate value or a symbolic meaning.

This article will analyze all references to measures in the New Testament, define their absolute values, and compare their translations into Croatian. In addition to systematizing all units of measurement in the New Testament, the methodological requirements of the new interlinear translation will also be taken into consideration. Based on the exegesis of specific passages, concrete translation proposals will be offered for each reference to measures, with the aim of establishing an exact value, an approximate estimate, or a symbolic meaning.

Keywords: biblical translations; measures of time; measures of length; interlinear translation

GLAGOLI EMOCIJA I KOGNITIVNI GLAGOLI U PRIJEVODIMA IVANOVA EVANĐELJA NA POLJSKI I HRVATSKI JEZIK

Odakle ideja opisu metodologije prijevoda glagola emocija i kognitivnih glagola? Treba znati da semantika pojedinih izraza, glagola, imenica utječe razvojnoj promijeni. Biblijski tekst može "ostariti". Na to utječe starenje na primjer glagola koji izražavaju emocionalno stanje pojedinih biblijskih likova (*verba sentiendi*) ili kognitivnih glagoli (*verba cogitandi*) koji se povezuju sa sadržajem znanja, prepoznavanja, umijeća, vjere itd. Nadalje, postoji uvijek razlika između originalnih djelova i njihovih prijevoda.

Pronašli smo nekoliko glagola koje će nam poslužiti kao primjer u metodologiji prevođenja teksta Ivanova evanđelja. Odlučili smo se zbog pobližnjeg poznavanja Ivanova djela upravo za četvrto evanđelje.

Tekst je poprilično jednostavan i napisan je grčkim koine. Međutim, ivanovska teologija sama po sebi vrlo je izazovna. Nećemo uzimati u obzir teološko značenje glagola nego isključivo različitost prijevoda i mogućnost njegove primjene u tekstu. Time ćemo pokazati metodologiju prijevoda Ivanova evanđelja u više nam dostupnim prijevodima Biblije. Na kraju ćemo donijeti zaključak o prijevodu glagola povezanih uz određeni kontekst.

Ključne riječi: biblijski prijevod, *verba sentiendi*, *verba cogitandi*, Ivanovo evanđelje, koine.

VERBS OF EMOTION AND COGNITIVE VERBS IN TRANSLATIONS OF THE GOSPEL OF JOHN IN POLISH AND CROATIAN

Where did the idea for the description of the translation methodology of emotion verbs and cognitive verbs come from? It should be known that the semantics of a particular expression, verb, noun affects the developmental change. A biblical text can “get old”. This is affected by aging, for example, of verbs that express the emotional state of certain biblical characters (*verba sentiendi*) or cognitive verbs (*verba cogitandi*) that are associated with the content of knowledge, recognition, skill, faith, etc. Furthermore, there is always a difference between original works and their translation.

We have found several verbs that will be used as an example in the methodology of translating the text of the Gospel of John. Due to our closer knowledge of John’s work, we have chosen the fourth gospel.

The text is quite simple and is written in Koine Greek. However, John’s theology itself is very challenging. We will not take into account the theological meaning of the verb, but only the difference in translation and the possibility of its application in the text. In this way, we will show the methodology of the translation of John’s Gospel in the more available translations of the Bible. At the end, we will present a conclusion about the translation of verbs connected to a specific context.

Key words: biblical translation, *verba sentiendi*, *verba cogitandi*, John’s Gospel, koine.

PREVOĐENJE BIBLIJE KAO KNJIŽEVNOG DJELA NA PRIMJERIMA IZ SINOPTIČKE TRADICIJE

Premda jedna od najutjecajnijih knjiga uopće, čiji su prijevo-
di zaslužni za standardizaciju mnogih govornih jezika, idalje os-
taje prijeporna opravdanost svrstavanja Biblije u književnost/
literaturu. Još veći problem predstavlja opravdanost primjene
metoda moderne literarne kritike na tako stare i svete tekstove.
Razlog tomu je prvenstveno taj što je Biblija u biti „biblioteka“
sastavljena od više knjiga čiji autori nisu bili svjesni finalne/
kanonske verzije „knjige“ u koju će se njihov doprinos ugraditi.
Biblija nije slična remek-djelima moderne literature zbog kolek-
tivnog karaktera njenog „autora“ te zbog svoje transpovijesno-
sti. Staviti je u okvire modernih kriterija literarnosti znači raz-
vijati alate za konceptualizaciju mnoštva anonimnih dionika
stvaranja Biblije te načina na koji jedni s drugima komuniciraju
unutar cjeline djela. Svaki pokušaj prijevoda Biblije na neki od
jezika mora stoga voditi računa o književnom karakteru svetog
teksta koji se očituje u primarnom interesu za unutarnju dina-
miku i odnose među različitim elementima teksta, radije nego
za koincidenciju onoga što se kaže s bilo kakvom faktičnošću.
Potvrdu za ovakav pristup pisanju Biblije pronalazimo na bro-
jnim stranicama sinoptičke tradicije.

Ključne riječi: Biblija, literatura, literarna kritika, izvori,
tekst, prijevod, značenje.

TRANSLATION OF THE BIBLE AS LITERATURE: EXAMPLES FROM THE SYNOPTIC TRADITION

Although the Bible is one of the most influential books of all time, with its translations contributing to the standardization of many languages, the question of whether it should be considered literature remains contentious. An even greater challenge lies in justifying the application of modern literary criticism to texts that are both ancient and sacred. The Bible is best understood as a “library” of multiple books, whose individual authors were often unaware of the final, canonical form into which their works would be incorporated. Its collective authorship and transhistorical character set it apart from masterpieces of modern literature. Applying modern literary criteria to the Bible requires developing tools to conceptualize the contributions of its many anonymous authors and the ways these voices interact across the entire text. Thus, any translation of the Bible into another language must account for the literary nature of the sacred text, focusing primarily on the internal dynamics and relationships between its diverse elements, rather than on strict factual correspondence. Evidence for this literary approach to the Bible can be found throughout the synoptic tradition.

Keywords: Bible, literature, literary criticism, sources, text, translation, meaning.

Doc. dr. Ivan MAJIĆ
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ivan.majic@kbf.unizg.hr

**„PARADOKSI U PRIJEVODU –
ANALIZA PAVLOVIH PARADOKSALNIH IZRAZA
U HRVATSKIM PRIJEVODIMA BIBLIJE“**

U nastojanju da svojim adresatima približi evanđeosku novost Kristova otajstva Pavao se služi različitim izražajno-stilskim sredstvima koja mu služe ne samo kako bi poruku prenio, nego i kako bi njihovim korištenjem privukao pozornost. Među ostalim izražajnim sredstvima, paradoks se ističe kao ona figura kojom se Pavao učestalo služi. U ovom radu stoga će se analizirati korištenje paradoksa u pavlovskim spisima te njihova prijevodna funkcionalnost. Budući da paradoks kao figura pripada figurama misli, ključna analiza tiče se semantičke, značenjske razine u njegovom razumijevanju gdje dolazi do „prividnog ili primarnog proturječja“. Cilj rada bit će analiza i pitanje vjerodostojnosti prijevodnih rješenja u hrvatskim prijevodima Svetog pisma kada su u pitanju upravo ta mjesta semantičkih proturječja kod Pavlovih paradoksalnih izraza i formulacija.

Ključne riječi: sv. Pavao, Pavlove poslanice, paradoks, biblijski prijevod, biblijski stil

PARADOXES IN TRANSLATION – ANALYSIS OF PAUL’S PARADOXICAL EXPRESSIONS IN CROATIAN TRANSLATIONS OF THE BIBLE

In an effort to bring the evangelical novelty of Christ’s mystery to his addressees, Paul uses various expressive and stylistic means that serve him not only to convey the message, but also to attract attention by using them. Among other means of expression, paradox stands out as a figure that Paul often uses. This paper will therefore analyze the use of paradoxes in Paul’s writings and their translation functionality. Since the paradox as a figure belongs to the figures of thought, the key analysis concerns the semantic, meaning level in its understanding where the “apparent or primary contradiction” occurs. The aim of the paper will be the analysis and question of the credibility of the translation solutions in the Croatian translations of the Holy Scriptures especially those places of semantic contradictions in Paul’s paradoxical expressions and formulations.

Keywords: St. Paul, Paul’s epistles, paradox, biblical translation, biblical style

**»NAJPOSLIJE, RIČUĆI KUPIO JAJE«
ILI O PRIJEVODU
NOVOZAVJETNIH *HAPAX LEGOMENA***

Prema definiciji *hapax legomenon* (ἄπαξ λεγόμενον = »jednom rečeno«) je riječ ili izraz nesigurna značenja koji se unutar određenog literarnog korpusa može pronaći samo jednom. U našem slučaju riječ je o korpusu Novoga zavjeta koji broji sveukupno 5,436 leksema. Prema konkordancijama, u Novome zavjetu se nalazi 1940 *hapaxa*, među koje su ubrojena i imena. Iz nemogućnosti predstavljanja svih *hapaxa* ili barem onih unutar pojedine novozavjetne knjige, ovdje smo se odlučili predstaviti problematiku prevođenja samo onih koji započinju posljednjim konsonantom grčkog alfabeta, a to je ω (omega). Između pet postojećih *hapaxa* jedan je osobno ime (Ὠσηέ), dok su prestala četiri (ὠνέομαι; ὠόν; ὠρούομαι; ὠσπερεί) raspoređena unutar različitih novozavjetnih tekstova. Pristup i pokušaj razumijevanja, kao i tumačenja ovim *hapaxima* bit će eklektičan s ciljem razumijevanja rješenja njihova prevođenja.

Ključne riječi: Novi zavjet, *hapax legomenon*, prevođenje, semantička analiza, grčki jezik, egzegeza

“AT LAST, TO BUY THE EGG ROARING” OR ABOUT THE TRANSLATION OF NEW TESTAMENT HAPAX LEGOMENA

According to the definition, a hapax legomenon (ἄπαξ λεγόμενον = “said once”) is a word or expression of uncertain meaning that can be found only once within a specific literary corpus. In our case, we are referring to the corpus of the New Testament, which contains a total of 5,436 lemmas. According to concordances, there are 1940 hapax legomena in the New Testament, including names. Due to the impossibility of presenting all hapax legomena or at least those within each individual book of the New Testament, here we have decided to present the issue of translating only those that begin with the last consonant of the Greek alphabet, which is ω (omega). Among the five existing hapax legomena, one is a personal name (Ωσηέ), while the remaining four (ώνέομαι; ώόν; ώρύομαι; ώσπερεί) are distributed throughout different texts of the New Testament. The approach and attempt to understand, as well as interpret these hapax legomena, will be eclectic with the aim of understanding the solutions to their translation.

Keywords: New Testament, hapax legomenon, translation, semantic analysis, Greek language, exegesis

**UPOTREBA I PRIJEVOD GRČKIH GLAGOLSKIH
VREMENA U MATEJEVOM EVANĐELJU.
IZABRANI PRIMJERI, ANALIZA NOVIJIH HRVATSKIH
PRIJEVODA I PRIJEDLOZI PRIJEVODA**

Upotreba glagolskih vremena (eng. tenses) kao dio grčke sintakse obvezni je dio svake gramatike grčkoga jezika Novoga zavjeta. U našem izlaganju referirat ćemo se na tri takve gramatike koje tome posvećuju posebna poglavlja: M. Zerwick, *Biblical Greek Illustrated by Examples*, Roma, 1994., §§ 240-290; F. Blass – A. Debrunner, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, Brescia, 1997., §§ 318-356; D. B. Wallace, *Greek Grammar beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament*, Grand Rapids, 1996., str. 494-586. Sve tri gramatike u ovim poglavljima bave se odnosom vremena (eng. time), aspekta i/ili Aktionsart-a u pojedinim glagolskim vremenima (prezent, imperfekt, aorist, futur, perfekt i pluskvamperfekt) koji rezultira vrlo raznolikim shvaćanjima i upotrebama. U obzir se uzimaju uglavnom samo grčki indikativ i eventualno particip, jer jedino ovi načini označavaju vrijeme, indikativ kao apsolutno, a particip relativno. Za razliku od prvih dviju gramatika koje spadaju u klasične, Wallaceva, s obzirom na upotrebu glagolskih vremena, obuhvaća i doprinose novije teorije glagolskog aspekta (S. E. Porter, B. M. Fanning, C. M. Campbell i drugi). Nakon usporedbe triju gramatika fokusirat ćemo se na primjere iz Matejeva evanđelja koje tri gramatike donose kao ilustraciju raznolikosti shvaćanja i upotrebe grčkih glagolskih vremena u indikativu ili participu. Na kraju ćemo izabrati najzanimljivije primjere, analizirati kako su ta mjesta preveli naši noviji hrvatski prijevodi (Šarić, Rupčić, Duda-Fučak i Hrvatski standardni prijevod Biblije) te eventualno predložiti novi prijevod u skladu s gore navedenim gramatikama.

Ključne riječi: biblijski prijevod, glagolska vremena, glagolski aspekt, indikativ, particip.

THE USE AND TRANSLATION OF GREEK VERB TENSES IN THE GOSPEL OF MATTHEW: SELECTED EXAMPLES, ANALYSIS OF RECENT CROA- TIAN TRANSLATIONS, AND TRANSLATION PROPOSALS

The use of verb tenses, as an integral part of Greek syntax, is essential in every grammar of the New Testament Greek. In our presentation, we will refer to three grammars that dedicate specific chapters to this topic: M. Zerwick's *Biblical Greek Illustrated by Examples*, Rome, 6th edition, 1994, §§ 240-290; F. Blass and A. Debrunner's *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, Brescia, 2nd edition, 1997, §§ 318-356; and D. B. Wallace's *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament*, Grand Rapids, 1996, pp. 494-586. Each of these grammars explores the relationship between time, aspect, and/or Aktionsart within various verb tenses (present, imperfect, aorist, future, perfect, and pluperfect), leading to a wide range of interpretations and applications. We will consider only the Greek indicative and, where relevant, also the participle forms, as these are the forms that denote time, respectively indicative as an absolute, and participle as a relative time. Unlike the first two grammars, which are classical in nature, Wallace's work includes contributions from more recent theories of verbal aspect (S. E. Porter, B. M. Fanning, C. M. Campbell, among others).

After comparing these three grammars, we will focus on examples from the Gospel of Matthew, which these grammars employ to illustrate the diverse interpretations and applications of Greek verb tenses in the indicative and participle forms. Finally, we will select the most interesting examples, analyze how these passages have been translated in recent Croatian translations (Šarić, Rupčić, Duda-Fučak, and the Croatian Standard Bible Translation), and, where appropriate, propose a new translation in accordance with the aforementioned grammars.

Keywords: Biblical translation, verb tenses, verb aspect, indicative, participle.

ZEMLJO, ZEMLJO, ZEMLJO, POSLUŠAJ RIJEČ JAHVINU (JR 22,29). PROBLEMATIKA PREVOĐENJA ISTOZNAČNICA, SLIČNOZNAČNICA I BLISKOZNAČNICA S POSEBNIM OSVRTOM NA PRIJEVODE POJMA „ZEMLJA“

Sinonime, tj. istoznačnice (istovjetnice) ili sličnoznačnice, prevodi se riječima jednakog ili sličnog značenja. U slučajevima nedostatka točnijih i sličnoznačnih riječi i pojmova vrlo se lako poseže za sličnoznačnim pojmovima šireg značenja. Nijanse i konteksti istoznačnica i sličnoznačnica, njihova značenja i njihova semantika upućuje na činjenicu da nisu uvijek sličnoznačnice i istoznačnice prigodom prevođenja zamjenjive nekim širim pojmom u svim kontekstima pojavljivanja. Problem prevođenja sličnoznačnih hebrejskih riječi עֶרֶשׁ ('eres), אָדָמָה (adāmâ), שָׂדֶה (śādeh), אָפָר ('āfār), נַחְלָלָה (nahlâlâ), אֲחֻצָּא ('aḥuzzâ), יַבְבָּשָׁה (jabbāšâ) i grčkih riječi γῆ, ἄργός, χωρίον te drugih za koje se u prijevodima na hrvatski jezik prevode riječju „zemlja“ nije samo jezični, nego i teološki. Naime, riječ „zemlja“ u hrvatskom jeziku još uvijek nema ono duboko teološko značenje koje se u biblijskoj terminologiji upotrebljava i na njega se računa kao sastavni dio značenja, a koje treba prenijeti prigodom prevođenja. Činjenica da je samo riječ „zemlja“ עֶרֶשׁ ('eres) po učestalosti četvrti pojam u SZ (spominje se više od 2,700 puta) a druge hebrejske riječi dodaju oko 2500 slučajeva upotrebe „zemaljskih“ sličnoznačnica zaslužuje veliku pozornost i otvara prostor za raspravu. Bogat hebrejski i grčki leksik za označavanje ovozemaljske stvarnosti u biblijskim prijevodima najčešće se jednostavno prevodi riječju zemlja. Taj se pojam koristi višeznačno i bez točno određenog sadržaja. Radi toga se u članku razlaže značenje hebrejskih i grčkih termina koji označavaju „zemaljske“ pojmove i predlažu se novi adekvatniji pojmovi iz suvremenog hrvatskog tloznanstvenog leksika.

Ključne riječi: prevođenje, sinonimi, Biblija, zemlja, tloznanost, teologija zemlje.

O LAND, LAND, LAND, HEAR THE WORD OF THE LORD ! (JER 22,29). PROBLEMS OF TRANSLATING SYNONYMS, SIMILES AND EQUIVALENTS WITH SPECIAL REFERENCE TO TRANSLATIONS OF THE TERM „EARTH“

Synonyms, similes or equivalents are translated with words of the same or similar meaning. In cases of lack of more accurate and the words and concepts of similar meaning, it is very easy to reach for similar terms with a broader meaning. The nuances and contexts of synonyms and equivalents, their meanings and their semantics point to the fact that synonyms and equivalents are not always interchangeable with a broader term in all contexts of occurrence when translating. The problem of translating the meaning of similar Hebrew Words such as אֶרֶץ ('ereš), אָדָמָה (adāmâ), שָׂדֵה (śādeh), אָפֶר (‘āfār), נַחְלָלָה (naḥlâlâ), אֲהֻזְזָא ('aḥuzzâ), יַבְבָּשָׂה (jabbāšâ) and the Greek words γῆ, ἀργός, χωρίον and others for which the word „land“ is used as translation into Croatian is not only linguistic, but also theological. The word „land“ in the Croatian language still does not have the profound theological meaning that is used and considered as an integral part of the meaning in biblical terminology, and which should be conveyed during translation. The fact that only the word „earth“ אֶרֶץ ('ereš) is the fourth most common term in the OT (mentioned more than 2,700 times) and other Hebrew words add about 2500 instances of the use of „earthly“ synonyms deserves a lot of attention and opens up space for discussion. The rich Hebrew and Greek lexicon for denoting earthly reality in Bible translations is most often simply translated with the word „zemlja“. This term is used ambiguously and without a specific content. For this reason, the article explains the meaning of Hebrew and Greek terms that denote „earthly“ terms and proposes new, more adequate terms from the contemporary Croatian soil science lexicon.

Keywords: translation, synonyms, Bible, country, soil science, theology of the land.

Prof. dr. sc. Darko TOMAŠEVIĆ
Katolički bogoslovni fakultet – Univerzitet u Sarajevu
darko.tomasevic@gmail.com

PRIJEVOD POJMOVA POVEZANIH SA SVAKODNEVNIM ŽIVOTOM (ZANATI, DRUŠTVENE I RELIGIJSKE SLUŽBE, POLJOPRIVREDA, TRGOVINA...)

Rad analitičkom metodom pristupa pojedinim pojmovima u Svetom pismu, a koji se tiču svakodnevnog života. Uspoređuju se određene riječi kako su prevedene u šest hrvatskih prijevoda Svetoga pisma (Jeruzalemska Biblija, Šarić, Rupčić, Škarić, Katančić i Kašić). Pojedine riječi iz svakodnevnog života (poput riječi iz poljoprivrede, npr. σῖτος, ου, ò = pšenica) je lako prevesti, tj. svi prevoditelji za istu hebrejsku ili grčku riječ koriste isti pojam u hrvatskom jeziku; dok ima i pojmova (רֶזֶק = raž, krupnik, grahorica) koje nije lako prevesti, te u hrvatskim prijevodima postoje razne varijante jedne te iste bilo hebrejske bilo grčke riječi Svetoga pisma.

Ključne riječi: analiza, usporedba, prijevod, metodologija.

TRANSLATION OF TERMS RELATED TO EVERYDAY LIFE (CRAFTS, SOCIAL AND RELIGIOUS SERVICES, AGRICULTURE, TRADE...)

This paper adopts an analytical approach to specific terms in the Holy Scriptures that pertain to everyday life. Furthermore, it compares how certain words are translated across six Croatian Bible translations (Jerusalem Bible, Šarić, Rupčić, Škarić, Katančić, and Kašić). Some terms from daily life, such as agricultural words (e.g., σῖτος, ου, ό = wheat), are quite straightforward to translate, with all translators using the same term in Croatian for the same Hebrew or Greek word. However, there are also terms (e.g., תַּבְשֵׁן = rye, spelt, vetch) that are not as easily translated, leading to various renderings in Croatian for the same Hebrew or Greek word in the Scriptures.

Keywords: analysis, comparison, translation, methodology.

ARAMEIZMI U BIBLIJI

Osnovno pitanje koje zaokuplja današnji svijet bibličara, a u vezi je s kritikom hebrejskog teksta u Svetome pismu, jesu arameizmi koji bi se velikim brojem mogli nazvati i hebrejskim neologizmima jer se u njihovu procesu ukorijenjena u hebrejski jezik nije stvorio obični ambijent za posuđenice, nego su pozajmljene aramejske riječi dobile dodatno značenje u svetim hebrejskim rečeničnim konstrukcijama. Tako ćemo se prije svega pozabaviti pojedinim aramejskim riječima koje su postale i hebrejske ili neke koje su vjerojatno iz akadске kulture prešle u širokopojasnu aramejsku, da bi se otamo ustalile u hebrejsku književnu ostavštinu. Jedan od eklatantnih biblijskih primjera za to je semitska riječ cāpār עָפָר koju prevodimo imenicom „prašina“, a koja je u biti puno određenija od bilo kakvog površnog i uobičajenog značenja za prašinu, glinu ili blato.

Ključne riječi: arameizmi, kritika, prašina, ostavština.

ARAMAISMS IN THE BIBLE

The basic question that preoccupies today's biblical scholars is the role of Aramaisms in the Bible. This question is directly related to the criticism of the Hebrew text in the Holy Scripture. Aramaisms in the Bible - in the broadest sense of the word - could be called Hebrew neologisms. Those new Hebrew words, as well as alternative loanwords, are rooted in the Hebrew language. The original environment for loanwords was created of borrowed Aramaic words to acquire additional meaning in Sacred Scripture. Thus, first of all, we will deal with certain Aramaic words that became Hebrew as well. Some of that probably passed directly from Akkadian to broad-based Aramaic, and then became established in the Hebrew literary heritage. One of the glaring biblical examples of this is the Semitic word *cāpār* אָפָר which we translate with the noun "dust" but the word is essentially much more specific than simple superficial and common meaning of dust, clay or mud.

Key words: Aramaisms, Criticism, Dust, Heritage.

INKLUZIVNI JEZIK U PRIJEVODIMA SVETOGA PISMA

Inkluzivni prijevodi Biblije koriste rodno uključiv ili rodno osjetljiv jezik kako bi se u slučajevima kada se tekst ne odnosi samo na muškarce, nego i na žene, odnosno na ljude općenito, to jasno istaknulo. Primjerice, kada se u Pavlovim poslanicama koristi riječ „braća“, koja je u povijesnom kontekstu često obuhvaćala i muškarce i žene, žene su izričito spomenute te se prevodi „braća i sestre“. Ovaj rad analizirat će odabrane tekstove iz *New Revised Standard Version – Catholic Edition* (NRSV-CE), inkluzivnog prijevoda objavljenog 1989. godine, a koji je 1991. dobio imprimatur od strane Američke biskupske konferencije. Tekstovi će biti uspoređeni s izvornim hebrejskim i grčkim jezikom, kao i s hrvatskim prijevodom (Jeruzalemska Biblija, 1994.), te će se razmatrati prednosti i nedostaci uporabe inkluzivnog jezika u biblijskim prijevodima, kao i mogućnost njegove primjene u hrvatskom prijevodu Svetog pisma.

Ključne riječi: inkluzivni jezik, rodno osjetljiv jezik, prijevod Svetoga pisma, *New Revised Standard Version – Catholic Edition*,

INCLUSIVE LANGUAGE IN BIBLE TRANSLATIONS

Inclusive Bible translations use gender-inclusive or gender-sensitive language to clearly indicate when the text refers not only to men but also to women, e.g. to people in general. For example, when Paul's epistles use the word „brothers“, which in the historical context often included both men and women, then women are explicitly mentioned, and it is translated as „brothers and sisters“. This paper will analyze selected texts from the *New Revised Standard Version – Catholic Edition* (NRSV-CE), an inclusive translation published in 1989, which received the imprimatur from the U.S. Conference of Catholic Bishops in 1991. The texts will be compared with the original Hebrew and Greek, as well as with the Croatian translation (Jerusalem Bible, 1994), and the advantages and disadvantages of using inclusive language in biblical translations will be considered, along with the possibility of its application in the Croatian translation of the Bible.

Key words: inclusive language, gender-sensitive language, Bible translation, New Revised Standard Version – Catholic Edition

PRIJEVOD ČESTICA – PRIMJER APA OYN

U uvodnom dijelu izlaganja govori se o upotrebi čestica općenito i u biblijskim tekstovima. Zatim se predlaže ogledni primjer zanimljive kombinacije čestica, točnije veznika ἄρα οὖν, kojeg ne nalazimo niti u klasičnom grčkom niti u Septuaginti, osim u funkciji pitanja. U Novom zavjetu, ova kombinacija čestica se pojavljuje isključivo u pavlovskim spisima, stoga će naglasak biti stavljen upravo na ulogu koju ona ima u pavlovskim spisima. Ovdje je potrebno razlikovati funkciju između samostalne upotrebe čestice ἄρα, koji se stavlja na početak rečenice kao vezivni elemenat koji označava posljedicu onoga što mu prethodi, dok kombinirani izraz ἄρα οὖν daljnje učvršćuje logičku vezu i sažima argument cijelog jednog odlomka. Nakon govora o funkciji i svrsi koju ovaj izraz odražava općenito te u pavlovskim spisima, daje se konkretan primjer upotrebe ove kombinacije vezivnih čestica u Poslanici Efežanima, koji se nadalje, radi jasnoće, uspoređuje s drugim primjerima koje pronalazimo u Svetom pismu.

Na kraju izlaganja se na temelju konkretnog primjera zajedničke upotrebe veznika ἄρα i οὖν u konkretnom biblijskom tekstu naglašava važnost ispravnog prijevoda čestica jer nam to omogućuje jasniji prijevod cjelokupnog biblijskog teksta. Upravo taj biblijski tekst u kojem se određena čestica nalazi predstavlja osnovni kontekst u kojem određena čestica dobiva točno određenu ulogu, smisao i funkcionalnost.

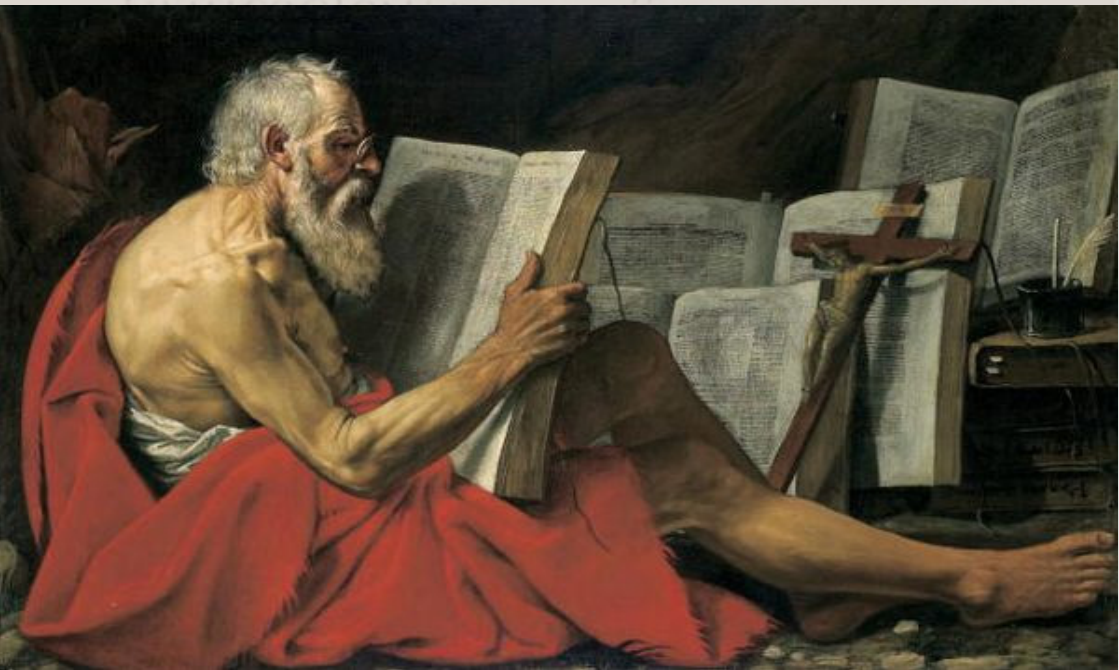
Ključne riječi: čestica, veznik, ἄρα, οὖν, biblijski tekst, pavlovski spisi, Poslanica Efežanima, prijevod

TRANSLATION OF THE PARTICLES – THE APA OYN EXAMPLE

The introductory part of the exposition deals with the particles in general and with their usage in the biblical texts. The following section offers a specific example of a combination of particles, more precisely of conjunctions ἄρα and οὖν, which is neither found in classical nor in the Septuagint Greek, except for the interrogatory sentences. In the New Testament, the ἄρα οὖν combination appears exclusively in the Pauline writings. Therefore, the emphasis in this examination is set on the role of this interesting combination of particles in the Pauline letters. It is of outmost importance to differentiate between the function and usage of the sole particle ἄρα, which is placed at the very beginning of the sentence as a connective element that represents the consequence of a preceding statement, from the combination of particles ἄρα and οὖν, which reinforces further the logical connection and summarizes the argument of the entire passage or section. After the general presentation and the specific examination of the purpose and function of ἄρα οὖν expression in the Pauline writings, finally a concrete example is provided from the Letter to the Ephesians. For further clarity, this combination of conjunctive particles is compared with other occurrences in the Scriptures.

The exemplary usage of ἄρα οὖν combination of particles in a specific biblical text uncovers the general importance of a correct and accurate translation of particles because it allows us to translate more accurately the entire biblical passage at hand. At the same time, it is acknowledged that the biblical text in which a specific particle is found represents a basic context that determines its specific role, purpose and function.

Key words: particle, conjunction, ἄρα, οὖν, biblical text, Pauline writings, The Letter to the Ephesians, translation

Programski odbor:

Mario Cifrak (Zagreb), predsjednik
Darko Tomašević (Sarajevo)
Karlo Višaticki (Banja Luka)
Đoko Đorđevski (Skopje)
Maria Carmela Palmisano (Ljubljana)
Zrinka Jelaska (Zagreb)

Organizacijski odbor:

Božidar Mrakovčić (Zagreb), predsjednik
Dubravko Turalija (Sarajevo)
Silvana Fužinato (Đakovo)
Ivan Benaković (Đakovo)
Anđelo Maly (Zagreb)
Stipo Kljajić (Zagreb)
Taras Barščevski (Zagreb)
Tomislav Zečević (Zagreb)

Biblijski institut Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
<https://www.kbf.unizg.hr/biblijski-institut/>